

lem sok-sok lenyomata, ezért képek vagyunk megérezni a múltból is az életnek azt a szinte felfoghatatlan gazdagságát és bonyolultságát, ami miatt annyira nehéz a történelemre, a nagy tanítómesterre odaadóan figyelni.

Ezekon a nagy méretű fényképeken nemcsak azt csodálhatjuk meg, hogy Zogu albán királyt egy lépcsőfokkal feljebb állították az esküvői képhez, mint magyar feleségét, Apponyi Geraldine-t, hanem azt is, hogy micsoda vacak, ütött-kopott lépcsője van annak a szerencsétlen királyi palotának... „Isten hozott kedves testvér.” – írták nehéz betűkkel a munkácsiak a bevonuló magyarok üdvözlésére, s a hazafias, de nyelvtanilag kissé gyenge feliraton csak azért nem esik jól elnevetni magunkat, mert a szívünk szorul össze a szegénységüktől. Az éppen kiürített vidéki gettóból zsákmánnyal kirajzó parasztokat látva pedig az őszintén be nem vallott múltat takaró hallgatás-lepel feslik föl könyörtelenül.

A *Kor-Képek* nem szokványos történelemleckével szolgál, bár korrekt szöveges összefoglalást is kaphatunk Romsics Ignác történésztől s Rényi András esztétától, sőt névmutató és részletes kronológia is szolgálja az olvasót, gondos szerkesztésben (a főszerkesztő Vince Mátyás, az MTI elnöke). Mivel a távirati iroda világháborús archívuma nagyobbra nem élte túl a háborút, a

képanyag több gyűjteményből származik. Van köztük olyan, amelyik először jelenik meg Magyarországon, ám az ismerősebbek is új értelmezést kapnak ebben a válogatásban.

SZARKA KLÁRA

(Szerkesztette Vince Mátyás,
Magyar Távirati Iroda, Budapest, 2005,
360 oldal, 6900 Ft)

ILLÉSFALVI PÉTER –
SZABÓ PÉTER –
SZÁMVÉBER NORBERT:

Erdély a hadak útján 1940–1944

„Ha ez a kicsi idő nem lett volna, most semmi sem lenne, de főleg magyar szó nem hallatszana már sem Kolozsvár, sem Bánffyhunyad, sem más városok és falvak utcáin” – idézik a szerzők a bevezetőben Hámori Péter gondolatát. A kötetben ennek a „kicsi időnek”, ennek a néha torokszorítóan drámai korszaknak a katonai történetét dolgozza fel a három kitűnő hadtörténész.

A Magyar Királyi Honvédség bevonulása Erdélybe című fejezet, a kötet első része egy nem mindennapi „hazardjáték” történetét állítja elénk. Clausewitz szerint a háború a diplomácia folytatása – csak más eszközökkel. Nos, e mondásnak külö-

nös értelmet ad az erdélyi bevonulás históriája, a rendszerváltoztatás előtti magyar diplomácia utolsó igazán önálló külpolitikai lépése és utolsó igazán komoly sikere. Fényes siker volt ez még akkor is, ha nagy árat kellett fizetni érte. Annak ellenére, hogy a román királyi hadsereg mind létszámban, mind fegyverzetben túlszárnyalta a honvédséget, magyar oldalon mindvégig szilárdan hittek a győzelemben. A románok, olajkútjaikból származó jövedelmeiket kihasználva, a korszakban kifejezetten jónak számító német, francia, angol és olasz fegyverekhez és hadianyagokhoz jutottak hozzá. Ám a fegyveres konfliktus kirobbanása és Franciaország összeomlása után megszűnt a nyugati utánpótlás lehetősége. A román hadsereg a Károly királyról nevezett erődvonal mögött várta volna ki az első magyar csapatot, s azután gyors ellentámadásokkal szándékozott dúlóre vinni a dolgot. Ám erre nem került sor: a végsőkig kiélezett helyzetben Hitler, látva a felek elszántságát, a kibontakozó fegyveres konfliktust megelőzve s a két felet egymás ellen kijátszva döntött Erdély sorsáról.

A kötet második része – *Erdély békés évei a második világháborúban* – a katonai közigazgatás kiépítésének története. A visszatért Erdély összeforrasztása az anyaországgal katonai téren lényegesen zökkenőmentesebb volt, mint polgári téren. A Magyar Királyi Honvédségnek renge-

teg új feladattal, kihívással kellett megküzdnie. A legjellegzetesebb probléma a nemzetiségi kérdés volt, amit a hadseregen belül – amely, mint tudjuk, „veszélyes üzem” – kellett megbízhatóan orvosolni. Gigantikus munka volt a határra tervezett Árpád-vonal, illetve a hozzá vezető utak megépítése is.

Az 1944. évi erdélyi hadműveletek című fejezet, a kötet leghosszabb része elkeseredett, elszánt, ugyanakkor reménytelen, a végső siker szeményi esélye nélkül megvívott harcokról számol be. A laikusok számára helyenként nehezen olvasható, bár igen alapos és részletes harcleírások talán élvezhetőbbek lettek volna a függelékben megtalálható kitűnő térképábrázolatoknak a szövegbe illesztésével.

A kötetet illusztráló képek a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből, illetve a szerzők magángyűjteményéből valók – közöttük nem egy ritkaság található. Láthatjuk többek között a legendás nagyváradi négyesek emléknapiját, vagy a Csaba királyfiról elnevezett gyorsfegyvernemi hadapródiskola növendékeit rukkolni, kiképzés közben, s esküt tenni.

A *Függelék* a könyv igen értékes része, a történész és a műkedvelő számára egyaránt. A kötet anyagában való tájékozódást megbízható mutatók és térképek segítik. Sajnálatos azonban, hogy – talán terjedelmi okokból – e minden ízében tudomá-

nyos alapossággal és illő alázattal készült műből kimaradtak a jegyzetek.

Erdély történelmét sűrűn átszövik a legendák. Különösen így van ez azzal a négy esztendővel, amelynek bemutatására a három hadtörténész hiánypótló műve vállalkozott. Munkájukat becsülettel elvégezték: derekas rendet vágtak a legendák között. Szó esik a mindkét oldalon elkövetett atrocitásokról, megismerhetjük a harcok hétköznapi hőseit, s a döntések, a lehetséges választások miértjeit is. Tiszteletreméltóan higadt, kiegyensúlyozott mű. Reményeink szerint egy hasonlóan higadt és kiegyensúlyozott párbeszéd kiinduló pontja lesz. Úgy itthon, mint a határ túlsó oldalán.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

*(Puedlo Kiadó, Budapest, 2005,
218 oldal, 2450 Ft)*

SCHMIDT MÁRIA:

A titkosszolgálatok kulisszái mögött Hitek, ideológiák és hírszerzők a XX. században

Egy jó könyv természetesen számos dologról szól egyszerre. Hiszen a történész feladata nem csupán az, hogy egy eseményt több-kevesebb sikerrel rekonstruálva végül ol-

vasói elé tárjon egy koherens történetet, hanem sokkal inkább egy probléma komplexitásának, mi több, „velünk élőségének” érzékeltetése.

Ez a könyv egyrészt a Rajk-per genezisének egyik eleméről szól. Arról, hogy az amerikai kommunista-ellenes kampány hogyan hatott a szovjet titkosszolgálatok és a kommunista mozgalom működésére, hogyan csapódott le ez a hatás a döntéshozóknál, és végül miként generálták a szovjetek által irányított közép-európai blokkban megvalósított koncepciós pereket, köztük a legfontosabb magyarországi pert.

Mindemellett, hogy gondolatmenete érthető és világos legyen, a szerző azt is feltárja, hogyan működött az a hidegháborús propaganda-gépezet, melynek számára ezeket a pereket valójában konstruálták; milyen agitációs erővel bírt és milyen meggyőzést szolgált egy-egy kirakatper. Ahhoz azonban, hogy ezt megérthessük, arról is képet kell kapnunk – és Schmidt Mária könyvéből képet is kapunk –, kik és milyen belső mozgatórugók hatására váltak a kommunista ideológia szócsövévé, lényegében elárulva hazájukat, nemzetüket és szűkebb közösségüket a „nagy és dicsőséges Szovjetunió”, illetve annak kommunista pártja kedvéért.

A könyvből tehát értesülünk a Rajk-per amerikai összefüggésrendszerének elemeiről, emellett pedig ol-